

POVIJEST LOVSTVA I PLEMSTVA S NAGLASKOM NA SREDNJI VIJEK I UTJECAJ NA USPOSTAVLJANJE ZAŠTIĆENIH DJELOVA

Šanjek-Muren, Marcela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:291287>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
ODJEL LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE
STUDIJ LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE

MARCELA ŠANJEK-MUREN

POVIJEST LOVSTVA I PLEMSTVA S NAGLASKOM NA
SREDNJI VIJEK I UTJECAJ NA USPOSTAVLJANJE
ZAŠTIĆENIH DIJELOVA PRIRODE

ZAVRŠNI RAD

KARLOVAC, 2024.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
ODJEL LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE
STUDIJ LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE

MARCELA ŠANJEK-MUREN

POVIJEST LOVSTVA I PLEMSTVA S NAGLASKOM NA
SREDNJI VIJEK I NJIHOV UTJECAJ NA USPOSTAVLJANJE
ZAŠTIĆENIH DIJELOVA PRIRODE

ZAVRŠNI RAD

Mentor:
dr. sc. Tomislav Dumić, prof. struč. stud.

KARLOVAC, 2024.

POVIJEST LOVSTVA I PLEMSTVA S NAGLASKOM NA SREDNJI VIJEK I UTJECAJ NA USPOSTAVLJANJE ZAŠTIĆENIH DIJELOVA PRIRODE

SAŽETAK:

Ovaj rad se bavi pregledom povijesti lovstva s naglaskom na srednjovjekovno razdoblje u kojem je nastalo plemstvo. U prvom dijelu rada se obavlja teorijska analiza povijesti lovstva obzirom da temelj lovnoga prava daju Rimljani, koji prepoznaju i lov kao način stjecanja vlasništva originarnim putem. Kasnije, u feudalnom razdoblju, razvija se regalno pravo lova koje ostaje stoljećima na snazi u Europi. Zemljište i sve ostalo je u vlasništvu kraljeva koji diskrecijskom odlukom prenose svoja ovlaštenja na vazale, feudalce, pa tako i ovlasti lova. Za ostalo stanovništvo lov je zabranjen pod prijetnjom strogih sankcija. U srednjem vijeku lov je bio više od načina prehrane, bio je i simbol aristokratskog statusa. Uvođenje *šumskih zabrana* kojima se lov branio nepripadnicima plemstva možemo smatrati prvim aktima kojima se štitila priroda jer se tim zabranama sprečavala prevelika eksploatacija šumskog ekosustava, iako su postojali kako bi svojim vlasnicima pružili priliku za lov.

KLJUČNE RIJEČI: lovstvo, plemstvo, srednji vijek, zaštita prirode

HISTORY OF HUNTING AND ARISTOCRACY WITH AN EMPHASIS ON THE MIDDLE AGES AND THEIR INFLUENCE ON THE ESTABLISHMENT OF TODAYS PROTECTED AREAS

ABSTRACT:

This paper deals with an overview of the history of hunting with an emphasis on the medieval period in which the aristocracy was created. In the first part of the paper, a theoretical analysis of the history of hunting is performed, since the basis of hunting law is given by the Romans, who recognize hunting as a way of acquiring ownership in an original way. Later, in the feudal period, the regal right to hunt was developed, which remained in force for centuries in Europe. The land and everything else is owned by the kings who, by discretion, transfer their rights to vassals, feudal lords, and thus the right of hunting. For the rest of the population, hunting is prohibited under the threat of severe sanctions. In the Middle Ages, hunting was more than a way of getting meat for food, it was also a symbol of aristocratic status. The introduction of *forest bans* that prevented hunting for non-members of the nobility can be

considered the first acts that protected nature, because these prohibitions prevented excessive exploitation of the forest ecosystem, although they existed to give their owners the opportunity to hunt.

KEY WORDS: hunting, nobility, middle ages, nature protection

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. LOVSTVO TIJEKOM POVIJESTI.....	2
2.1. Drevni korijeni lovstva	3
2.2. Stari vijek.....	4
2.2.1. Lov za vrijeme Rimskog carstva.....	5
2.3. Feudalno doba – srednji vijek.....	5
2.3.1. Feudalno doba u Hrvatskoj	7
2.4. Renesansa	7
2.4.1. Renesansa u Hrvatskoj	8
3. PLEMSTVO I LOVSTVO U SREDNJOVJEKOVNOJ EUROPI.....	10
3.1. Nastanak srednjovjekovnog plemstva	10
3.2. Socijalno značenje lova (lov kao simbol aristokratskog statusa)	12
3.3. Tijek lova, tehnike i oružje	14
3.3.1. Lovljene životinje.....	14
3.3.2. Životinje korištene za lov	15
3.3.3. Oružje korišteno za lov	16
4. ŠUMSKE ZABRANE I NJIHOV UTJECAJ NA USPOSTAVLJANJE ZAŠTIĆENIH DIJELOVA PRIRODE	18
4.1. Srednjovjekovni Zakon o šumama i kraljevski lovni rezervati	18
4.2. Suvremena zaštićena područja.....	19
4.2.1. Zaštićena područja u Hrvatskoj.....	20
5. ZAKLJUČAK	21
6. LITERATURA.....	23

POPIS PRILOGA

Popis slika

Slika 1: slika lova u špilji Lascaux (preuzeto s: www.bradshawfoundation.com/lascaux)	3
Slika 2: Artemida, rimska mramorna skulptura, 1./2. stoljeće (preuzeto s: https://hr.wikipedia.org/wiki/Artemida).....	4
Slika 3: Lov za vrijeme srednjeg vijeka (preuzeto s https://knightstemplar.co/pursuits-of-the-past-hunting-in-medieval-times/)	6
Slika 4: Wilhelm von Kobell, Lov na zečeve (preuzeto iz Bluchel, 2011).....	13
Slika 5: Puška kremenjača (preuzeto iz Darabuš i sur., 2012).....	17
Slika 6: Zaštićena područja u RH (stanje 24.7.2023.) (preuzeto s: www.haop.hr).....	20

1. UVOD

Lov je jedna od najstarijih čovjekovih djelatnosti. Tijekom više od 150.000 godina svog postojanja, čovjek svoj opstanak i preživljavanje osigurava jedino lovom. U povijesti ljudske civilizacije motivi koji su tjerali čovjeka da se bavi lovom bili su različiti. U početku je to bio jedan od načina preživljavanja, u diluvijalnom dobu način za priskrbiti hranu dok je u starom vijeku osim tog privrednog imao i sportski značaj, da bi zatim u klasnim sistemima postao privilegijom vladajuće klase, način razonode i zabave (DARABUŠ i sur., 1990; DARABUŠ i JAKELIĆ, 1996).

U najstarija vremena lov je bio slobodan od svake zakonske regulative. Kako se čovjekov društveni život razvijao i lov postaje reguliran pravnim normama, prvotno običajnog prava, a potom i propisanog prava od strane vladara odnosno države. Temelj lovnoga prava daju Rimljani, koji prepoznaju lov i kao način stjecanja vlasništva, jer ulovljena divlja životinja pripada onome tko ju je ubio ili uhvatio. Srednji vijek započinje padom Rimskog Carstva u 5. stoljeću i nastavlja se do Francuske revolucije krajem 15. stoljeća.

U srednjovjekovnom razdoblju lov se pretvorio iz pukog sredstva za dobivanje hrane u sofisticiranu društvenu aktivnost, odražavajući klasne podjele, bogatstvo i privilegije. Postupno se uviđalo da bavljenje lovom donosi i znatnu korist iskorištavanjem ulovljene divljači u prehrani, ali postupno lov postaje hobi i zabava vladara i plemstva. Bio je to složen kulturni fenomen koji je igrao ulogu u društvenoj hijerarhiji, zabavi, pa čak i politici. Plemstvo je imalo veliko zanimanje za lov i kao sport i kao društveni status. Da bi spriječili lov ostalim članovima srednjovjekovnog društva, krupna divljač poput jelena i divljih svinja postala je rezervirana za elitu uz stroge zakone koji su ih štitili od običnih ljudi. Time razdoblje srednjeg vijeka nezaobilazno uključuje i prva zakonodavstva iz područja lovstva, a posebno onog vezanog uz zakon koji definira zaštitu šuma.

Zakonom o šumama su uspostavljene su kraljevske šume i rezervati za divljač za koje možemo reći da su preteče današnjih zaštićenih područja (MARTINIĆ, 2010). Tradicije i propisi uspostavljeni u to doba postavili su temelj modernim lovačkim praksama i zakonima o očuvanju prirode i divljih životinja. Do kraja srednjovjekovnog razdoblja lov je postao duboko usađen dio europske kulture, odražavajući društvene hijerarhije i kulturne vrijednosti.

2. LOVSTVO TIJEKOM POVIJESTI

Lov je uz sakupljačku aktivnost i ribolov, jedna od najstarijih ljudskih djelatnosti (PETRKAČ, 2021), djelatnost koja je prirodna ljudskoj vrsti (CEPELIĆ i GARDAŠ, 2004), a može se definirati i kao višestruko iskorištavanje prirode korištenjem životinjskih resursa (PETRKAČ, 2021).

Povijesni razvoj lova usko je vezan uz povijest prava na lov (JANICKI i sur., 2004). Tako se tijekom razvoja lovnih prava ističu dva sustava koja su doživjela niz promjena, ali osnovne karakteristike im se nisu mijenjale. U feudalnoj se epohi ističe tzv. *Regalia*, dok se u građanskoj epohi koristi dominalni sistem. U regalnom sustavu, pravo lova pripadalo je kralju, a preko njega i ostalom plemstvu, da bi na kraju feudalne epohe prešlo na državu. Francuska revolucija je ukinula takav sustav uvođenjem načela da samo vlasnik zemlje ima pravo obavljati lov na svom posjedu. Tijekom sljedeća dva stoljeća, taj sustav je prošao kroz svoje modifikacije (DARABUŠ i sur., 1990) sve do 19. i 20. stoljeća kada su se počeli pojavljivati prvi zakoni koji su regulirali lovostaj i druga pitanja vezana uz lov (JANICKI i sur., 2004).

U Hrvatskoj, lov je također vezan uz veleposjede. I mali i veliki velikaški posjedi imali su dosta šuma jer se iz njih dobivalo ogrjevno i građevno drvo. Međutim, i mnogi manji posjedi imali su znatan postotak svog posjeda u šumama, osobito u nepristupačnijim krajevima. Poslije ukinuća kmetstva, plemstvu su šume bile najdragocjenije blago. Kako bi mogli što bolje iskoristiti te šume, najbogatiji velikaši uspjeli su zadržati pravo lova po Zakonu o lovu iz 1893. godine, pod uvjetom da su imali na jednome mjestu zemljište od najmanje 400 katastarskih jutara. Do tada su mogli organizirati lovne zabave po svojoj volji bez obzira na veličinu posjeda. Na lovne zabave velikaša dolaze uglednici Austro-Ugarske Monarhije i on služi kao neka vrsta sastajališta vladajućih. Međutim, kriza koja je počela 1873. slomom dionica na bečkoj burzi onemogućila je plemstvu u Hrvatskoj da se gospodarski oporavi i mnogi koji nisu uspjeli organizirati svoje veleposjede na racionalnom dohodovnom principu počeli su krčiti šume, odnosno prodavati šume ili drvnu masu velikim tvrtkama. Mali su veleposjednici u tome prednjačili jer nisu ni imali pravo koristiti svoje šume kao lovišta (KOLAR-DIMITRIJEVIĆ i WAGNER, 2009).

2.1. Drevni korijeni lovstva

Prvi su se ljudi hranili samo biljnom hranom, da bi kasnije (kad su počeli iz kamena praviti oruđe i oružje) potražili i drugi izvor prehrane – životinje, koje su pružale ogromne količine mesa i krzna (DARABUŠ i JAKELIĆ, 1996). Dragocjene podatke o životinjama toga vremena i sredstvima lova dala su nam razna arheološka iskapanja posebno u špiljama te špiljski crteži (GARDAŠ, 2017).

Slika 1: Slika lova u špilji Lascaux (preuzeto s: www.bradshawfoundation.com/lascaux)

U razdoblju između 140 000 i 100 000 g. pr. Kr. kad su naši preci dijelili stanište s divljim konjima i govedima, špiljskim medvjedima, mamutima, lavovima te brojnim drugim izumrlim vrstama, životinje su pružale velike količine mesa, krzna za odijevanje i za izradu prostirki za ležajevе (DARABUŠ i sur. 2012; PETRKAČ, 2021). Lovom su naši preci osiguravali meso za hranu i kožu za odjeću. Od kostiju, rogova i kopita su izrađivali razne alate.

Oružje za lov je bilo načinjeno od vrlo primitivnih i jednostavnih materijala, npr. od štapova i kamena koji su se koristili za lov na ptice i sitne divljači pa sve do posebno oblikovanih naprava za bacanje, kao što je bumerang u Australiji. Koristila su se i koplja od jednostavnih

šiljatih štapova do onih s naoštrenim vrškom od kamena, kostiju ili metala. Uz arheološke dokaze iz prošlosti, promatranje jednostavnijih današnjih društava (plemena) možemo vidjeti široku zaokupljenost i domišljatost u drevnim načinima lova. Razlikuju se naravno, ovisno o prirodi terena, lovnim životinjama, domišljatosti i inventivnosti lovaca, te materijalima i tehnologijama kojima raspolažu (ZLOSA, 2020).

2.2. Stari vijek

U starom vijeku (koje je trajalo od pojave prvog pisma oko 3500. g. pr. Kr. do pada Zapadnog rimskog Carstva 476. g) kada se do glavnih izvora hrane dolazilo prvenstveno zemljoradnjom i stočarstvom, značaj se lova kao izvora hrane potiskuje u drugi plan (CEPELIĆ i GARDAŠ, 2004). Lov postaje razonoda i dopunski izvor kvalitetne hrane te vježba za ratne vještine (DARABUŠ i JAKELIĆ, 1996). U to doba su nastala i božanstva koja štite lov i lovce – u Babilonu to je bog Nimrod, u Grčkoj božica Artemida kojoj bjehu posvećeni košuta i jelen, a u Rimu božica Dijana (DARABUŠ i sur., 2012).

Slika 2: Artemida, rimska mramorna skulptura, 1./2. stoljeće (preuzeto s: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Artemida>)

Rani stari vijek je kronološki otprilike jednak Metalnom dobu. Oruđa su se počela izrađivati iz kovina (bakar, bronca i željezo) te su za lov glavna oružja bili luk i strijela, koplje, sjekira i nož. U lovu, osobito na krupnu divljač tada su se koristili i zamkama - iskopanim jamama s prekrivenim lišćem (BLAGAIĆ, 2002).

2.2.1. Lov za vrijeme Rimskog carstva

Dok prvi zapisi o lovu datiraju iz doba starih Asiraca, Grka i Rimljana (BLAGAIĆ, 2002), prve temelje lovnom pravu su udarili upravo Rimljani (DARABUŠ i JAKELIĆ, 1996). Oni su donijeli brojne zakone kojima su uredili način lova i lovostaja različitih vrsta divljači (PETRKAČ, 2021). Prema prvom zakonu o lovu vlasnik zemljišta ima i pravo lova na svojem zemljištu.

Rimsko privatno pravo reguliralo je lov i divljač tako da sve što se nalazi na zemlji pripada vlasniku te zemlje. To je početak dominalnog sustava prava lova, tj. pravo vlasnika da na svom zemljištu vrši pravo lova (BLAGAIĆ, 2002). Lov na privatnom zemljištu mogao se obavljati samo uz odobrenje vlasnika zemljišta, što je predstavljalo prvu pojavu principa domicila, koji je pravo lova povezivao s vlasnikom posjeda (domum). Divljač je u drugu ruku bila zakonom definirana kao *res nullius* (ničija stvar) pa je lov bio slobodan za svakoga (JANICKI i sur., 2004), a divljač od onoga tko ju je uhvatio (BLAGAIĆ, 2002), svatko ih je mogao uhvatiti i steći pravo vlasništva okupacijom (PICHLER, 2019). Ulov se je dijelio zajednički, a strijelac je imao pravo na trofej (glavu i jetra) (BLAGAIĆ, 2002). Međutim, lov je bilo ograničen pravom vlasništva na zemljištu, pa je vlasnik zemljišta mogao protiv onoga tko lovi na njegovom zemljištu ustati čitavim nizom pravnih lijekova (PICHLER, 2019).

Nakon pada Zapadnog Rimskog carstva počinje srednji vijek kada na zapadu u društvenim odnosima prevladava feudalizam (ANONYMOUS, 2024 a). Prijelazom iz starog u srednji vijek lov nije ništa izgubio na svojoj vrijednosti, samo mu se dijelom promijenila svrha (DARABUŠ i sur., 2012).

2.3. Feudalno doba – srednji vijek

Razvojem feudalizma i pojavom apsolutizma različitih vladara, isti su sebi prisvojili pravo lova putem feudalnog regala na cijelom teritoriju kojim vladaju, tako se tijekom cijelog srednjeg vijeka lov temeljio na staleškom pravu, a ne na pravu vlasništva. To je označilo početak razdoblja regala (JANICKI i sur., 2004) u kojem je divljač bila samo objekt lova, a za

njen uzgoj se nije nitko brinuo (BLAGAIĆ, 2002). Regalna prava (lat. iura regalia) su ovlaštenja koja su u feudalnom razdoblju predstavljala izraz vladareve suverenosti i donosila su im imovinski prihod (JANICKI i sur., 2004). Srednji vijek je tako doba apsolutne vlasti kraljeva i plemstva kada se razvija regalno pravo lova koje ostaje stoljećima na snazi u Europi. Zemljište i sve ostalo je u vlasništvu kraljeva kojima je pripadalo isključivo pravo lova dok je ostalom stanovništvu (puku i tada još malobrojnom građanstvu) lov bio zabranjen pod prijetnjom strogih sankcija (DARABUŠ i JAKELIĆ, 1996; DARABUŠ i sur., 2012; GARDAŠ i HAMAN, 2017; GARDAŠ i ALEBIĆ, 2018).

Slika 3: Lov za vrijeme srednjeg vijeka (preuzeto s <https://knightstemplar.co/pursuits-of-the-past-hunting-in-medieval-times/>)

U pogledu divljači i lova kmetovi nisu imali nikakva prava. Bili su primorani u izvršavanju lova sudjelovati kao besplatni hajkači i morali su se brinuti o lovačkim psima. Ako bi bili uhvaćeni u krivolovu, strogo su kažnjavani (BLAGAIĆ, 2002).

Istovremeno su uvedene i takse u kuninom krznu koje su se davale kralju. Tada je prvi put nastala podjela divljači na divljač "visokog" i "niskog" lova, odnosno podjela na krupnu i sitnu divljač (JANICKI i sur., 2004).

Feudalni regal je bio vrlo izražen u 16. stoljeću, jer su vladari otimali prava lova od ovlaštenih staleža, što je značilo da je vladar imao pravo na lov na cijelom teritoriju. Kasnije, to apsolutno pravo je bilo ograničeno na rezervate, pa su druga područja postala dostupna i nižim staležima (JANICKI i sur., 2004).

Godine 1504., kralj Vladislav II je uveo zabranu lova za određene vrste, što se može smatrati prvim zakonom o lovu. Dva stoljeća kasnije, kralj Karlo III je zakonom donesenim 1729. godine zabranio lov za sve osim za plemstvo i svećenstvo. Narod se nikada nije složio s takvom odlukom, pa su išli u krivolov (JANICKI i sur., 2004). Takvo stanje u lovstvu i lovu potrajalo je do ukinuća kmetstva (PETRKAČ, 2021). Od tog vremena počinje lov ponovno uz športsko obilježje poprimati i gospodarski karakter, a to znači da lov postaje dio narodnog gospodarstva (DARABUŠ i sur., 2012).

2.3.1. Feudalno doba u Hrvatskoj

Na području današnje Hrvatske, situacija je bila jednaka kao i u ostatku Europe. Izvršavanje prava lova u rukama je vladara ili osoba koje je on odredio. Feudalni duh prožima i „Patent od lova“ Josipa II. iz 1786. godine. koji je bio do tada najpotpuniji lovački propis. Lov kao zabava plemstva preuzima se s njemačkih prostora, osobito austrijskog plemstva (PICHLER, 2019).

Obzirom da je, kao i u ostatku Europe, lov u to vrijeme bio ograničen isključivo za plemstvo, kod naših se kmetova u Hrvatskom zagorju razvio veliki animozitet prema zabranama lova. Animositet prema lovu se u narodu pojačavao i s činjenicom što su kmetovi nerijetko služili plemićima kao goniči i tjerali divljač na domet oružja plemstva. I ne samo to, već su mogli samo gledati kako se plemstvo gosti i zabavlja dok je puk bio gotovo gladan. Kmet je mogao doći do fazana samo ako ga je potajice uhvatio u plemićkoj šumi i zato bio kažnjen (KOLAR-DIMITRIJEVIĆ i WAGNER, 2009).

2.4. Renesansa

S Francuskom revolucijom dolazi do ukinuća kmetstva i vrijeme kapitalizma. Plemstvo financijski slabi, a obrtnici, trgovci, zemljoposjednici i sl. postaju sve bogatiji i utjecajniји (BLAGAIĆ, 2002).

U povijesti lovstva zaokret se dogodio tijekom revolucionarnih zbivanja u Francuskoj 1789. godine kada lov više nije bio isključivo pravo kraljeva, već su ga mogli ostvarivati i vlasnici zemljišta. Takav pogled na lovno pravo ubrzo se proširio po čitavoj Europi, rušeći pred sobom staro i neučinkovito feudalno regalno pravo lova.

U većini europskih zemalja je do kraja 19. stoljeća pravo lova bilo povezano s vlasništvom nad zemljom. Međutim, u ovom novom sustavu postojala su i određena ograničenja. U

nekima državama, pravo lova bilo je dopušteno svim vlasnicima zemljišta, dok u drugima samo onima s dovoljnom količinom zemlje. U prvom slučaju, kada su svi vlasnici mogli loviti, brzo je došlo do prevelikog izlovljavanja divljači te gotovo do njenog izumiranja (GARDAŠ i HAMAN, 2017). Kako su bivši kmetovi i buržoazija postali vlasnici zemlje, došlo je do anarhije u lovištima jer su nemilosrdno i nekontrolirano uništavali divljač. To je rezultiralo prvim zahtjevima za zaštitom divljači (BLAGAIĆ, 2002) te je uvedeno pravilo da je potrebno imati određenu minimalnu površinu zemlje kako bi se moglo loviti. Manja zemljišta su se udružila u veća lovišta i dala nekome u zakup. Ovaj se sustav pokazao boljim jer više svatko nije mogao bezgranično loviti divljač, čime joj se omogućila zaštita. Osim toga, vlasnici zemljišta su na taj način mogli zatražiti naknadu od zakupnika lovišta za štetu koju im je divljač nanijela na usjevima. Ovakav se sustav zakupnog odnosa prema pravu vršenja lova danas prakticira u gotovo svim zemljama svijeta (GARDAŠ i HAMAN, 2017).

2.4.1. Renesansa u Hrvatskoj

Stanje u Hrvatskoj najbolje su opisali Gardaš i Haman (2017) u svom djelu *Regalno pravo lova i lovno zakonodavstvo u Hrvatskoj kroz povijest*. Nakon ukidanja kmetstva i u Hrvatskoj je lov postao slobodan izvan plemićkih posjeda. Godine 1870. definitivno se ukinuo stari regalni sustav lova, a uveo novi kojim se pravo vršenja lova vezuje uz pravo vlasništva nad zemljom. Prije donošenja takvog zakona provedene su mnoge rasprave, a konačna rasprava održala se i u Saboru 24. studenoga 1870. godine. Tako u Gospodarskom listu od 24. studenoga 1870. godine piše sljedeći tekst: „Među ostalimi zakonitim predlozi, što su sadanjemu saborskomu zasjedanju predani, nalazi se i zakonska osnova ob uredjenju lova. Držeći da je i lovina jedna od onih strukah, što u područje gospodarstva, pa i u širjem smislu uzeta, spadaju, scienim si za dužnost ob uredjenju lova koju reći prije, nego zakonodavstvo u njem svoju odlučnu izrekne.“ Krajem prosinca 1870. godine Sabor Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije je sankcionirao postojeći zakonski članak o lovu iz 1870., a 5. siječnja 1871. proglašava novi zakon s najbitnijim člankom koji je glasio: „Pravo regalno lova ukida se ovim bez svake odštete.“ No i ovdje se uskoro uočilo da to nije najbolje rješenje. Seljaci, oslobođeni kmetskih obveza i zabrana, počeli su loviti sve što im dođe pod ruku, te su time ozbiljno ugrožavali stanje brojnosti divljači. Kako bi zaštitili svoje pravo na lov i divljač na vlastitim posjedima, pojedini veleposjednici objavljuju oglase u novinama i službenim listovima, zabranjujući lov na svom području. Takvi su se oglasi često nalazili u službenim publikacijama onog vremena. Uvođenje dominalnog sustava i novog zakona jasno pokazuje prednost sustava zakupa u odnosu na sve ostale. U zemljama u kojima je ovaj sustav uveden i

implementiran, broj divljih životinja bio je mnogo veći nego u onim u kojima svaki vlasnik zemljišta slobodno lovi na svom imanju. Isto tako, pravna sigurnost bila je mnogo veća. Vlasnici zemljišta na čijem se zemljištu lov odvija u tom trenutku imaju pravo na naknadu od najmoprimca za bilo kakvu štetu nastalu ili izvršenjem lova ili divljinom. Konačno, ovaj čin čini lov jednako dostupnim svim građanima, ne samo kao i prije, vlasnicima zemljišta, već i gradskim stanovnicima, kao i seoskim stanovnicima.

3. PLEMSTVO I LOVSTVO U SREDNJOVJEKOVNOJ EUROPI

U feudalno doba koje je slijedilo poslije propasti Rimskog carstva, jača apsolutistička vlast kraljeva, knezova, plemstva (vlastele). Sva vlast je bila u njihovim rukama pa tako i isključivo pravo vršenja lova (BLAGAIĆ, 2002) te je u srednjem vijeku lov bio razonoda rezervirana isključivo za plemstvo. Uspostavljen je diljem sjeverne Europe kao pravilna diverzija viših klasa (HOWE, 1981).

Bavljenje lovom plemića temeljilo se na darovnici koju je izdao kralj. U srednjem vijeku, kraljeva prava poznata kao *Iura regalia*, bila su podijeljena na veća (*Iura regalia maiora*) i manja (*Iura regalia minora*).

- *Iura regalia maiora* uključivala su dodjelu plemstva, pravo vrhovnog patronata nad crkvom, pravo milosti, pravo kovanja novca, pravo ubiranja carine za sol i druge.
- *Iura regalia minora* obuhvaćala su pravo održavanja sajмова, pravo točenja alkohola, pravo nošenja mača, pravo mitnice, pravo tridesetice, pravo na ribarenje i pravo lova.

Osnovna svrha manjih kraljevih prava bila je donijeti određeni prihod kraljevskom blagajniku. Kralj je često darovao velikašima plemstvo ili određene posjede ili prava, što je rezultiralo prenošenjem njihove odgovornosti za ubiranje i izvršavanje tih manjih kraljevih prava na pojedine plemiće (GARDAŠ i HAMAN, 2017).

3.1. Nastanak srednjovjekovnog plemstva

Do pravnih definicija plemićkih staleža u Zapadnoj Europi dolazi razmjerno kasno, tek u 12. stoljeću. Prema Rječniku hrvatskog jezika plemstvo je „povlašteni društveni stalež različitih stupnjeva, naslova i utjecaja u feudalnom poretku koji posjede i naslove nasljeđuje ili ih dobiva vladarevom darovnicom za zasluge i odanost u vazalnoj službi prema suverenu“ (PONGRAC, 2004).

Prema Bejaković (2002), Marc Bloch u svom djelu *Feudalno društvo* traži da se plemstvo razlikuje od ostalih vladajućih klasa. Naime, on plemstvo definira kao specifičnu vrstu vladajuće klase koja istodobno zadovoljavaju sljedeća dva uvjeta:

1. posjeduje poseban pravni položaj
2. nasljedna je (premda ne nužno potpuno zatvorena za ulazak novih obitelji).

Pongrac u svom djelu (2004) *Plemstvo i plemićka kultura u srednjem vijeku* piše da se pojam aristokracija koristi za najviši sloj plemstva, onaj koji izravno vlada državom. U srednjem vijeku za taj sloj možemo koristiti i naziv velikaši (lat. magnates).

Nakon konačnog raspada srednjovjekovne franačke države koji se dogodio u kasnom 9. i ranom 10. stoljeću, došlo je do značajne društvene mobilnosti. Vitezovi (klasa ratnika) još uvijek mogu nositi oružje jer ideja da je plemenitosti krvi nužni preduvjet za nošenje oružja počinje od 12. stoljeća od kada nastaju zakoni koji su pokušavali zabraniti nošenje oružja nižim klasama. Poljoprivrednici su mogli, u nastojanju da poboljšaju svoj društveni položaj postati ratnici, dok su vitezovi mogli odložiti oružje i početi se baviti poljoprivredom. Riječ *plemić* (*nobilis*) se pojavljuje u dokumentima iz tog razdoblja ali ne skroz definirana tj. označava istaknutost prema vrlo različitim kriterijima (PONGRAC, 2004).

Tek od prve polovine 11. stoljeća, prema mišljenju Marca Blocha, plemstvo dobiva obilježja formirane društvene klase, iako još nije pravno formulirano. Od tog vremena možemo govoriti o plemstvu kao prepoznatljivoj skupini unutar društva i o plemićkom načinu života. Plemstvo je svjesno pokušavalo istaknuti svoj fizički izgled u odnosu na podređene koji se razlikovao zbog različitog načina života u kojem je osnova prehrane bila meso dok su se niži slojevi uglavnom prehranjivali kašama i kruhom. Fizički izgled je za plemstvo bio važan društveni pokazatelj i od velike važnosti za održavanje ideologije o superiornosti nad podčinjenim slojevima. Jedan od primjera takvom načinu razmišljanja je i njihov odnos prema invalidnosti. Invalidnost se nije uklapala u ideju o "plemenitoj krvi" pa je morala nekako biti prikrivena. Zato je među plemstvom česta praksa bila uklanjanje fizički i psihički invalidnih članova smještanjem u samostane (PONGRAC, 2004).

Prema Pongrac (2004), nakon sagledavanja definicija plemstva potrebno je napraviti distinkciju između društvenih elita, kao šireg pojma, i plemstva, kao užeg pojma. Plemstvo u srednjem vijeku jest društvena elita, ali ga terminološki treba rezervirati samo za onu društvenu elitu koja je nasljedna. Za nenasljedne nosioce moći može se koristiti opći pojam društvene elite. U slučaju da pojedinac od vladara dobije nenasljedni status koji je jednak statusu nekog plemića i titulu koja je jednaka nekoj od plemićkih razrednih titula (npr. barun, grof), a ako je nenasljedna, to je potrebno naglasiti. Takva praksa dodjeljivanja nenasljednih titula danas je česta u Ujedinjenom Kraljevstvu, no u srednjem vijeku nije bila uobičajena. Pojam aristokracija se koristi za najviši sloj plemstva, odnosno onaj koji izravno vlada državom. U srednjem vijeku se za taj sloj koristit i naziv velikaši (lat. *magnates*). Pongrac dalje navodi kao Encyclopaedia Britannica poistovjećuje pojmove nobility (plemstvo) i aristocracy (aristokracija), odnosno zanemaruje se činjenica da niže plemstvo nema znatnog udjela u upravljanju državom što možda proizlazi iz toga što u Engleskoj u srednjem vijeku formalno uopće ne postoji niže plemstvo. Naime, tamo je najniža plemićka titula barun

(baron, lord), a već ona donosi pravo sudjelovanja u kraljevom „Velikom vijeću“, a time i ingerenciju u upravljanju državom. U srednjovjekovnoj engleskoj pojmovi plemstva i aristokracije imaju jednako značenje.

3.2. Socijalno značenje lova (lov kao simbol aristokratskog statusa)

Lov je bio grandiozan i ceremonijalan događaj koji je odražavao status i privilegiju elite (ANONYMOUS, 2024 a). Obuhvaćao je značajan dio života jer nije bio javno suviše uočljiv, a ipak je omogućavao međusobno upoznavanje, zbližavanje i suradnju istorodne skupine ljudi (KOLAR-DIMITRIJEVIĆ i WAGNER, 2009). Lov se najčešće održavao na veleposjedima tj. velikim šumskim kompleksima koji su se nalazili unutar njihovih granica (PETRKAČ, 2021) i bio je sastavni dio srednjovjekovnog života poput tučnjava, odlaska u rat, zabave i sportskih događaja, uključujući turnire i dvoboje (ŁAWRYNOWICZ i sur., 2009) pružajući iste zajedničke ciljeve i mogućnosti za prijateljsku interakciju sudionika lova (HOWE, 1981). Bio je bio sredstvo za postizanje privilegiranog statusa i simbol elitnog položaja i plemenite krvi. Osim praktičnih aspekata (hrana), bio je najpopularnija društvena aktivnost srednjovjekovnog plemstva. Prakticiranje lova imalo je društvenu vrijednost u održavanju rekreacijskih aktivnosti, stjecanju prestiža i očuvanju tradicije (ZLOSA, 2020).

U srednjem vijeku, lov je bio usko povezan i s viteškim vrlinama (GARDAŠ i HAMAN, 2017). Vitezovi su nerijetko sudjelovali u hedonističkim lovačkim ekspedicijama koje je organizirala vlastela. Ti događaji su bili značajne društvene prilike pružajući mogućnosti za umrežavanje, sklapanje saveza i pokazivanje statusa i bogatstva. Uspjeh u lovu smatrao se odrazom viteške hrabrosti, vještine i časti (ANONYMOUS, 2024 a). Vitezovi su lovom vježbali spremnost na borbu i pokazivali hrabrost te je i na taj način lov bio poticajan za plemenitaške sinove od najranijih dana.

Umjetnici su često prikazivali različite načine lova u svojim djelima. Brojne pjesme, priče i likovna djela o lovu, lovcima i vitezovima sačuvani su u muzejima širom svijeta (GARDAŠ i HAMAN, 2017).

Slika 4: Wilhelm von Kobell, Lov na zečeve (preuzeto iz Bluchel, 2011)

Lov nije bio samo zabava, nego i izvor hrane, budući da je divljač bila posebno važan dio plemićkog jelovnika (PONGRAC, 2004) te je i kao posebna poslastica zauzimala značajno mjesto na srednjovjekovnim stolovima (GARDAŠ i HAMAN, 2017). Na dvorovima se najčešće jela svinjetina, jeleni i mladi zečevi. Ptice su bila prikladna hrana jer su se mogle jesti i za vrijeme posta, jer se smatraju vodenim životinjama. Konzumirao se veliki broj divljih ptica: čaplje, ždralovi, rode, kormorani, galebovi, čvorci, kosovi, divlje patke, fazani, prepelice, jarebice, vrane, drozdovi i kukavice. A od uzgojenih su najčešće konzumirane guske, kokoši i patke. Najcjenjeniji su bili labudovi i paunovi, koji su se posluživali na gozbama ukrašeni vlastitim perjem (PONGRAC, 2004).

O plemićkim lovnim zabavama u Hrvatskoj se ne zna mnogo jer u ono vrijeme nisu izlazili časopisi koji su obrađivali takve teme. No činjenica je da je sve uglednije plemstvo imalo svoje lovačke sobe i trofeje. Na lovne zabave su dolazili uglednici Austro-Ugarske Monarhije i on služi kao neka vrsta sastajališta vladajućih. Plemstvo, odnosno velikaši bavili su se lovom radi zabave ili radi prakticiranja upotrebe oružja, što je u slučaju seljačkih pobuna moglo biti upotrijebljeno i protiv kmetova (KOLAR-DIMITRIJEVIĆ i WAGNER, 2009).

3.3. Tijek lova, tehnike i oružje

U srednjem vijeku se lovilo na više različitih načina, neki naslijeđeni iz prijašnjih vremena, a neki su se razvili sukladno oružju koje se počelo upotrebljavati. Prilikom lova na konjima obavljala se hajka, ili se vršio lov kopljem. Kopljem su lovili i lovci pješaci i to najčešće medvjeda ili divlju svinju (CEPELIĆ i GARDAŠ, 2004). Načine lova, tehnička pomagala u lovu, lovne pse i divljač toga doba često znamo zahvaljujući umjetnosti jer su na mnogim slikama iz tog doba prikazani vladari u lovu (BLAGAIĆ, 2002).

Vrsta oružja često je ovisila o igri u kojoj se lovi i socijalnom statusu lovca. Za plemstvo je najčešći oblik lova bila potjera, nakon koje je najčešće slijedilo druženje uz zabavu (ANONYMOUS, 2024 a).

U srednjem su se vijeku prilikom lova nerijetko upotrebljavali luk i strijela te razne zamke i klopke. Zamke i klopke su bile različite, od najjednostavnijih koje su predstavljale jednostavne rupe, jame iskopane u zemlji u koju je divljač upadala, pa do raznih omči, mreža, gvožđa i sl (CEPELIĆ i GARDAŠ, 2004).

Lov puškama je bio prilično složen i zahtijevao je dosta priprema. U njemu su sudjelovali tjerač hajke koji je bio zadužen da vodi lovni tim, zatim veliki broj plemića s puškama, a njih su pratili sluge. Sudjelovali su i psetari koji su vodili pse za lov, posebno obučene za pronalaženje i praćenje divljači. Kada bi lov počeo, svi bi se zajedno uputili u šumu kako bi potjerali divljač. Da bi se osiguralo da divljač ne pobjegne, postavljane su mreže. Lovci bi zauzeli svoje položaje, svaki s dvije puške - jedna za trenutnu upotrebu, a druga kao rezerva. Koristili su različite vrste pušaka, kao što su stucz-puške, teršenjke i poljske puške. Ako bi divljač slučajno pobjegla ranjena, bilo bi potrebno angažirati krvosljednike da je pronađu i uhvate. Oni su specijalno obučeni za pronalaženje ranjene divljači. Kada bi se divljač uhvatila u mrežu, lovci bi je završili prema veličini. Krupnija divljač bi bila ustrijeljena, dok bi manju divljač udarali štapovima kako bi je oborili (ZADRAVEC, 2009).

3.3.1. Lovljene životinje

Za vrijeme Srednjeg vijeka lovile su se raznolike životinje, svaka sa svojim jedinstvenim značenjem, izazovima i kulturnom simbolikom. Vrste lovljenih životinja su varirale ovisno o regiji, klimi i njihovoj dostupnosti na veleposjedu, ali i o socijalnom statusu lovca (ANONYMOUS, 2024 a).

Listopadne i mješovite šume u Europi su bile bogate vrstom jelen obični (*Cervus elaphus*) koji je bio i jedna od najvrjednijih vrsta divljači od Engleske i Španjolske do Litve i Švedske. Šumski lov na jelena, bizone i losove bio je rezerviran isključivo za kralja i plemstvo (Samojlik, 2005). I lov na lisice pružao je i socijalnu prigodu u kojoj su se aristokracija i gospoda susretali i imali zajednički interes za očuvanje i hvatanje lisica (HOWE, 1981). Plemići su najviše cijenili krupnu divljač poput jelena i divlje svinje. Njihovo meso se smatralo se posebnom delicijom (ANONYMUS, 2024). Lov na divlje svinje bila je omiljena zabava srednjoeuropskih feudalaca. No, takvi lovovi su često znali završiti i tragično. Obično su stradavali pogoniči (kmetovi), ali znalo se dogoditi da nastradaju i plemići. Poznat je i slučaj pogibije bana Nikole Zrinskog 18. studenog 1664. godine u Kršenačkom Lugu kraj Čakovca (GARDAŠ, 2017).

Vuk i medvjed su se lovili zbog svog mesa i krzna, ali i radi zaštite ljudskih naselja i njihove stoke. Potraga i lov za opasnim grabežljivcima kakvim su se smatrali vuk i medvjed je zahtijevala posebne tehnike i hrabrost dok je lov jednostavnim oružjem na manju i neopasnu divljač poput zečeva i vjeverica bio dopušten i običnom puku jer su im bile važan izvor hrane. Lovile su se i ptice raznih vrsta, najviše patke i guske pa čak i labudovi (ANONYMOUS, 2024 a).

3.3.2. Životinje korištene za lov

U lov se išlo na tri načina: na konjima, pješke ili iz čeke. Konji, životinje pokazatelji prestiža, izvan lova su služili kao prijevozno sredstvo i pomagači u ratovima te su bili i trenirani za te svrhe (PETRKAČ, 2021).

Pas kao prva kućna životinja se pojavio uz čovjeka još za vrijeme mlađeg kamenog doba, a kasnije se počeo upotrebljavati kao pomagač u lovu. Najstarija skupina lovačkih pasa su goniči. Tek kasnije postupno su selekcijom dobivene razne pasmine pasa već prema namjeni u lovu. Psi služe za pronalaženje divljači, pronalaženje divljači ranjene u lovu te donošenje ustrijeljene divljači (DARABUŠ i sur., 2012). Za vrijeme srednjeg vijeka u lov na konjima nije se moglo ići bez dobrih pasa goniča. Najpopularnija pasmina goniča bili su kopovi, specijalizirani za lov na divlje svinje, dok su se hrtovima lovili vukovi, medvjedi, risovi, jeleni, srne, zečevi i lisice. Psi su bili smješteni u štenarama tik do štala s konjima, i dresirani da na zvuk roga počnu goniti divljač (PETRKAČ, 2021). Kopove odlikuje izdržljivost pri dugotrajnom glasnom praćenju tragova i mirisa divljači (ANONYMOUS, 2024 b).

U radu „Lovstvo u Civilnoj Hrvatskoj u ranom novom vijeku“ Petrkač (2021) donosi sljedeći opis tijeka lova sa psima: „Čopor je predvodio majstor-čopora sa psetarima koji su također jahali na konjima i kada bi psi podigli divljač, oni bi ju gonili prema plemićima na odstrel. Plemstvo je posebno voljelo hrtove, kao posebno izdržljivu pasminu pasa koja je mogla dugo goniti divljač. Plemići bi puštali pse, koje su posebno voljeli, da zajedno s njima obitavaju na zatvorenim i toplim dvorovima. Kada se kretalo u lov s njima, plemići bi se na konjima okupili na nekom mjestu gdje je započinjao lov. Ako bi mjesto bilo udaljenije, prevozili bi ih kolima. Međusobno su također razmjenjivali pse jer su držali do njihovog uzgoja.“

Sokolarstvo kao način lova je bilo iznimno cijenjeno, posebno na putovanjima jer im je priskrbljivalo meso prepelica i zečeva. Osim sokolova, u lovu su se koristile i druge ptice grabljivice i to škanjci, kobci, jastrebovi i orlovi. Ptičari, ljudi koji su znali obučavati grabljivice za lov su bili i traženi i dobro plaćeni. Boravili su na dvorovima i vodili su brigu o tim pticama. Poklanjanje sokola bilo je od iznimne časti i najčešće ga se darivalo kralju kako bi mu se dodvorilo (PETRKAČ, 2021).

3.3.3. Oružje korišteno za lov

Prva su oružja za lov bili neobrađeni kamen, čvorasta grana koja je služila kao toljaga, te kolac oštrog šiljka, da bi se kasnije koristila kamena sjekira i nož te šiljasto koplje. Srednjovjekovno lovačko koplje ispred metalnog šiljka imalo je prečku (krsnicu) za sprečavanje prodora oružja dublje u divljač.

Veliki napredak bila je pojava luka i strijele (DARABUŠ i sur., 2012), a pronalazak i upotreba baruta je lov odvela u novu dimenziju. Iako najraniji pisani zapisi o upotrebe baruta datiraju još iz 5. stoljeća u Kini (CEPELIĆ i GARDAS, 2004), a formula baruta od 11. stoljeća, također iz Kine, prvi zapisi o barutu u Europi datiraju tek iz 13. stoljeća da bi korištenje baruta u Europi u vojne svrhe postalo uobičajeno u 14. stoljeću (DOBRILOVIĆ i sur., 2019).

Oružje koje izbacuje projektil koristeći energiju nastalu gorenjem baruta zove se vatreno oružje (DARABUŠ i sur., 2012). Tijekom sljedećih stoljeća, razvoj lovačkog oružja se može pratiti kroz razvoj vatrene oružja koji opisuju (DARABUŠ i sur., 2012): „U 16 st. otkriven je suvremeniji način pripaljivanja baruta pomoću "umjetne iskre". Konstruiran je mehanizam na principu (kotača) kola. Zupčasti se metalni kotač pod utjecajem opruge brzo okrene i strugne po kremenu učvršćenom u kokotu dajući dovoljno snažnu iskru za pripalu baruta. Te su puške

nazvane kolašice. Ovaj model se zbog mehanizma koji je bio složen, skup i težak uskoro napušta. Daljnji napredak je sustav kremenjača. Kokot je u svom rascjepu držao kremen, iskra se stvarala udarom kokota. Otkrićem živina fulminata koji ima osobinu samopaljenja pod utjecajem mehaničkog udara, došlo se do kapisle i pušaka kapislara. Te su puške također punjene barutom i kuglom od naprijed (nabijača, prednjača). Kapsilare su vrhunac razvoja nabijača. U 17. stoljeću izrađuje se prva puška olučenom cijevi (spiralno bušenje). Prvu uporabljivu stražnjaču (ostragušu), tj. pušku koja se punila cijelim nabojem sa stražnjeg kraja cijevi konstruirao je Lefaucheux početkom 19. stoljeća, na bazi naboja s iglom ugrađenom okomito u rub naboja.“

Slika 5: Puška kremenjača (preuzeto iz Darabuš i sur., 2012)

4. ŠUMSKE ZABRANE I NJIHOV UTJECAJ NA USPOSTAVLJANJE ZAŠTIĆENIH DIJELOVA PRIRODE

Potreba ljudi da štite prirodna područja određene namjene seže daleko u prošlost. Još prije nekih dvije tisuće godina u Indiji su se radi očuvanja prirodnih bogatstava posebna područja stavljala pod zaštitu. U Europi su prije otprilike tisuću godina mnoge šume bile stavljane pod zaštitu kao lovna područja za aristokraciju (MARTINIĆ, 2010).

4.1. Srednjovjekovni Zakon o šumama i kraljevski lovni rezervati

Srednjovjekovne su šume pružale cijeli niz šumskih proizvoda, uključujući drva za ogrjev, drvo, med i tako dalje, dok je lov u ekonomskom smislu često bio među njihovim najmanje lukrativnim vidom upotrebe. Iako su se ta područja sastojala od mnogo neobrađenog zemljišta, obično su sadržavala i farme, sela i pašnjake (KEYSER, 2020).

U srednjem vijeku uvođenje *šumskih zabrana* za seoske zajednice je predstavljalo način sprečavanja prevelike eksploatacije šume (DELORT, 2002). Šume i parkovi postojali su kako bi svojim vlasnicima pružili priliku za lov i opskrbu divljači (BIRRELL, 1992). Vladari su se zabranama i propisima pridržavali isključivog prava lova na prostranim površinama koje su povijesno pripadale franačkim plemenima. Te površine su se nazivale *forêts* i u njihov sastav su ulazile šume, ali i poljoprivredne čestice te prirodne rijeke i jezera. Zanimljivo je da nastanak srednjovjekovnog izraza *forest* ili *forestis* vuče porijeklo iz latinskog izraza *foris* koji u prijevodu znači izvan. Taj srednjovjekovni izraz označavao je nešto što je izvan svačije uporabe, odnosno da se u takvim šumama zabranjuju sječa stabala i lovne aktivnosti koje su bile isključiva povlastica plemstva (VISKOVIĆ, 2003). Za vrijeme vladavine Henrika I. (od 1100.–1115.) kazna za prekršaj protiv "kraljeve šume ili divljači" je bila smrtna kazna (KEYSER, 2020).

Srednjovjekovne prakse gospodarenja šumama u zajednici predstavljaju važan izvor modernog očuvanja ili održivog upravljanja. Čišćenje šuma bilo je kontrolirano, a pravo korištenja strogo ograničeno i nadzirano. U tom su razdoblju postale raširene sofisticirane metode sječe šuma, uključujući intenzivno sušenje i zadržavanje većih, standardnih stabala. Sve te prakse odražavale su tradicionalno gospodarenje šumama i važan su izvor modernog očuvanja ili održivog upravljanja. U dokumentima iz otprilike jedanaestog stoljeća, osim šuma, počinju se pojavljivati nove vrste područja organiziranih oko upravljanja prirodnim

resursima. Sastojali su se od relativno malih, često zatvorenih rezervata, nazivani *warrens*, *parks* ili *chases* i bili su više usredotočeni na lov. Tipično šumoviti u određenoj mjeri i opskrbljeni jelenima ili drugim plijenom, kao i egzotikom poput paunova, ovi pažljivo izrađeni prostori izdvajali su prirodni i neobrađeni krajolik za elitnu rekreaciju (KEYSER, 2020).

4.2. Suvremena zaštićena područja

Suvremena zaštita ne uzima u obzir samo jedan dio prirode već gleda na prirodu kao cjelinu. Usredotočena je na cjelokupan sustav sastavnica prirode: vrste, ekosustave, krajobraze i prirodna dobra. Danas su zaštićena područja primarna mjesta za očuvanje biološke raznolikosti i temelj svih nacionalnih i međunarodnih strategija za očuvanje (MARTINIĆ, 2010).

Dudley (2008.) u Priručniku International Union for Conservation of Nature (IUCN) za primjenu kategorija zaštićenih područja navodi da je tijekom 20. st. svaka država razvila vlastiti pristup upravljanja zaštićenim područjima, a samim time i svoje vlastite standarde i terminologiju. Da bismo bolje razumjeli pojmove i kategorije bilo je potrebno standardizirati kategorija zaštite. Podijeljeni su u određene kategorije koje su standardizirane na svjetskoj razini. Prvi korak napravljen je 1933. godine kada je održana međunarodna konferencija za zaštitu faune i flore. Na toj konferenciji su predložene četiri kategorije zaštićenih područja i to: nacionalni parkovi, strogi rezervati prirode, rezervati flore i faune te rezervati s zabranom lova i sakupljanja. Kasnije, 1966. godine, Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN) je uvela prvu jednostavnu podjelu koja se sastoji od nacionalnih parkova, znanstvenih rezervata i spomenika prirode. Ova podjela je zabilježena u publikaciji Popis zaštićenih područja Ujedinjenih Naroda („UN List of Protected Areas"). Od tada, kategorije zaštićenih područja su se više puta mijenjale i prilagođavale. Na svjetskom kongresu očuvanja prirode u Barceloni 2008. godine, skupština IUCN-a je prihvatila nove definicije kategorija zaštićenih područja. Ove definicije su bile rezultat napretka u razumijevanju i pristupima zaštite prirode (PERKOVIĆ, 2016).

U Priručniku također stoji IUCN-ova definicija zaštićenog područja koja glasi „Zaštićeno područje je jasno definirano geografsko područje koje je prepoznato, namjensko i upravljano putem pravnih ili drugih učinkovitih sredstava, kako bi se postiglo dugoročno očuvanje prirode s pripadajućim uslugama ekosustava i kulturnim, vrijednostima“.

4.2.1. Zaštićena područja u Hrvatskoj

Zaštita naših prirodnih bogatstava je prepoznata čak i u našem krovnom dokumentu, Ustavu Republike Hrvatske koji u svom članku 52. propisuje da „more, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu“ (ANONYMOUS, 2014).

Koncept upravljanja zaštićenim područjima u Hrvatskoj je sadržan u odredbama Zakonom o zaštiti prirode (MARTINIĆ, 2010). Prema tom Zakonu, zaštićeno područje je geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i usluga ekološkog sustava (ANONYMOUS, 2019).

Zakon o zaštiti prirode prepoznaje 9 kategorija zaštite pod kojima je u Hrvatskoj zaštićeno 410 područja.

Slika 6: Zaštićena područja u RH (stanje 24.7.2023.) (preuzeto s: www.haop.hr)

5. ZAKLJUČAK

- Lov je jedna od najstarijih čovjekovih djelatnosti koja se tijekom povijesti razvijala i mijenjala svoju narav i smisao.
- U srednjem vijeku s nastankom plemstva, lov je promijenio svoju ulogu i od načina za prehranu postao hobi i zabava vladara i plemstva.
- U srednjem vijeku se uvođenjem *šumskih zabrana* vladari na svojim posjedima uskraćivali pravo lova drugima. Ta područja možemo smatrati pretečama današnjih zaštićenih područja.
- Za razliku od moderne zaštite prirode, srednjovjekovna je motivacija zaštite područja bila socijalna i ekonomska, dok je u današnje vrijeme ekološka.

„Pod punom odgovornošću vlastoručnim potpisom potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao preslikavanjem, kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe radove navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio navodnim znakovima. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključujući i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovog rada.“

U Karlovcu, _____2024. godine

Marcela Šanjek-Muren

6. LITERATURA

1. ANONYMOUS (2014): Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14. <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>, 4.05.2024.
2. ANONYMOUS (2019): Zakon o zaštiti prirode (Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19). <https://www.zakon.hr/z/403/Zakon-o-za%C5%A1titi-prirode>, 4.05.2024.
3. ANONYMOUS (2024 a): <https://knightstemplar.co/medieval-hunters-and-hunting-a-comprehensive-insight/>, 15.03.2024.
4. ANONYMOUS (2024 b): <https://www.lovac.info/lovna-kinologija-lovacki-psi/lovacki-psi-pasmine/356-slovacki-gonic-kopov.html>, 22.04.2024.)
5. BEJAKOVIĆ, P. (2002): Marc Bloch Feudalno društvo. Društvena istraživanja, 11 (58-59), 501-503.
6. BLAGAIĆ, V. (2002): Povijest lovstva i zakonski propisi. Pučko otvoreno učilište „Hubert“, Split, 6-9.
7. BLUCHEL, K. G. (2011): Lovstvo - velika ilustrirana enciklopedija. Znanje, Zagreb, 143-145.
8. CEPELIĆ, D., M. GARDAŠ (2004): Lovstvo u Hrvata. Lovstvo, Hrvatski lovački savez, Zagreb, 67-68.
9. DARABUŠ, S., I.Z. JAKELIĆ (1996): Osnove lovstva. Hrvatski lovački savez, Zagreb, 5-30.
10. DARABUŠ, S., I.Z. JAKELIĆ, D. KOVAČ (2012): Osnove lovstva. Hrvatski lovački savez, Zagreb, 34-36.
11. DARABUŠ, S., L. RAIĆ, O. ROHR, A. STARZYK, B. STOPAR, M. ŠILOBOD, T. KOVAČEVIĆ (1990): Uvod u lovstvo. Lovački savez Hrvatske, Zagreb, 25-33.
12. DOBRILOVIĆ, M., V. BOHANEK, V. ŠKRLEC (2019): Eksplozivi i razvoj društva. Godišnjak Akademije tehničkih znanosti Hrvatske, 2019 (1), 104-120.
13. DUDLEY, N. (Editor) (2008): Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland:IUCN. sa STOLTON, S., P. SHADIE, N. DUDLEY (2013): IUCN WCPA Best Practice Guidance on Recognising Protected Areas and Assigning Management Categories and Governance Types. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 21, Gland, Switzerland, 3-4.

14. GARDAŠ, M., D. HAMAN (2017): Regalno pravo lova i lovno zakonodavstvo u Hrvatskoj kroz povijest. Zbornik radova sa naučnog skupa, Historija države i prava BiH – izazovi i perspektive, 2017., str. 283.
15. GARDAŠ, M., T. ALEBIĆ (2018): The introduction of a dominant legal system for the regulation of hunting in Croatia in the second half of the 19th century. 7. Međunarodni znanstveni simpozij gospodarstvo istočne Hrvatske – vizija i razvoj, Osijek, 29.
16. HRUŠKOVEC, T. (1988): Lovac i divljač. Alfa, Zagreb, 23-24.
17. KEYSER, R. (2020): The Medieval Roots of Woodland Conservation: Northern France and Northwestern Europe, ca. 1100–1500. u Conservation's Roots: Managing for Sustainability in Preindustrial Europe, 1100-1800, Berghahn Books, New York, 203-229.
18. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, M, E. WAGNER (2009). Lov i plemstvo u Hrvatskoj i Slavoniji. Ekonomska i ekohistorija, 5 (1), 44-58.
19. MARTINIĆ, I. (2010): Upravljanje zaštićenim područjima prirode. Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, Zagreb, 45-47.
20. PERKOVIĆ, F. (2016): Utjecaj zaštićenih područja na razvoj lokalne zajednice. Završni rad. Veleučilišta u Šibeniku, Šibenik., 9-10.
21. PETRKAČ, L. (2021): Lovstvo u Civilnoj Hrvatskoj u ranom novom vijeku. Pro tempore, (16), 273-284.
22. PICHLER, D. (2019): Novo stvarnopravno uređenje lovišta. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 40 (1), 481-500.
23. PONGRAC, T. (2004): Plemstvo i plemićka kultura u srednjem vijeku, Pro tempore, (1), 46-57.
24. VISKOVIĆ, N. (2003): Iz povijesti zaštita šuma. Lovački vjesnik, 3, 20.
25. ZADRAVEC, D. (2009): Urbarijalni zapisi o lovstvu na območju med Savo in Sotlo v prvi polovici 17. stoletja. Ekonomska i ekohistorija: časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša, 110-111.
26. ZLOSA, N. (2020): Nedozvoljeni načini lova. Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, str.3.